

Perina Vukša Nahod

FONOLOGIJA MJESNOGA GOVORA ŠIMLJANIKA U SJEVERNOJ MOSLAVINI

dr. sc. Perina Vukša Nahod, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, pvuksa@ihjj.hr, Zagreb

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'282(497.5 Šimljanik)

rukopis primljen: 17. 9. 2014.; prihvaćen za tisak: 18. 12. 2014.

Na temelju vlastitoga terenskog istraživanja u radu se opisuje fonologija govora Šimljanika, koji pripada iekavskim sjevernomoslavačkim kajkavskim govorima. Budući da je riječ o području koje se nalazi u blizini kajkavsko-štokavske granice i kojemu su migracijski pokreti u prošlosti izmijenili polaznu strukturu stanovništva, očekujemo odstupanja od tipičnoga kajkavskog sustava. Promatrat ćemo jesu li i koji su štokavski elementi utjecali na samoglasnički, suglasnički i naglasni sustav.

Ključne riječi: kajkavsko narječje; štokavsko narječje; sjevernomoslavački dijalekt; dijalektni dodiri

1. Uvod

U sklopu projekta *Istraživanje kajkavskoga narječja* u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje tijekom 2011. godine istražen je mjesni govor Šimljanika. Korpus istraživanja čini građa koju je autorica prikupila s pomoću *Upitnika za Hrvatski jezični atlas* i iz slobodnoga govora Jage Šlogar, rođene Mrahunac (1937.) te Martina Slame, rođenoga 1938¹. Svi su podatci snimljeni diktafonima (*Zoom H4 Handy Recorder* i *Sony ICD-UX513F*), preslušani, transkribirani tradicionalnom hrvatskom dijalektološkom transkripcijom te digitalizirani i pohranjeni u IHJJ-u. Iz prikupljene su građe analizirane fonološke (samoglasničke, suglasničke i naglasne) značajke govora.

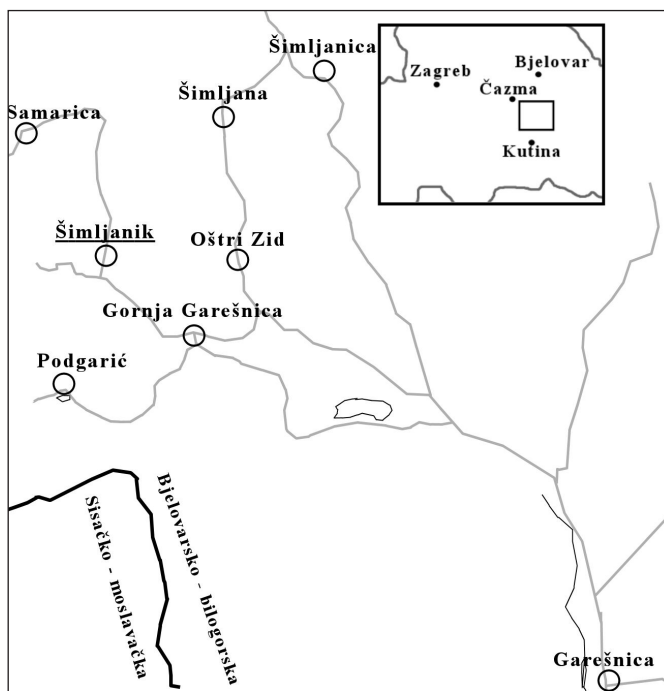
¹ U istraživanju su sudjelovali ispitanici koji su udovoljili utvrđenim dijalektološkim kriterijima (više u Ivšić 1914, Hraste 1959 – 1960). Većina ostalih ispitanika spremnih na suradnju ne čuva tipične značajke govora Šimljanika, što zbog doseljenosti iz ostalih susjednih mjesta, što zbog generacijskih razlika.

2. Zemljopisni položaj i demografski podatci

Šimljanik je naselje koje uz Begovaču, Berek, Gornju Garešnicu, Kostanjevac, Krivaju, Novo Selo Garešničko, Oštri Zid, Podgarić, Potok, Ruškovac, Šimljanicu i Šimljanu pripada općini Berek u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Od 1971. počinje prirodna i emigracijska² depopulacija svih ruralnih mjesta, a prema podatcima iz 2011. u Šimljaniku je svega 34 stanovnika, 17 žena i 17 muškaraca, što ga čini najmanje naseljenim mjestom u općini³. Budući da u moslavačkim ruralnim naseljima nestaju sve dobne skupine mladoga stanovništva, a brojnije je ono starije od 65 godina, možemo pretpostaviti da će za desetak godina neka od njih nestati.

Tablica 1: Broj stanovnika prema popisima stanovništva od 1857. do 2011. godine

1857.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
185	234	249	271	275	319	294	249	170	115	79	47	34

Karta 1: Zemljopisni položaj Šimljanika⁴

² Bilo je pręko sedamđeset kuć, a u svake kuće bilo puno dęce, kod nās tųj svę stāri tųjkar. Sād taj mōj Milan, ali ōn je u Garešnice ima kuću, ōn dōlazi sāmō tųjkar ōvce čuvat, a spāt ide tām (Jaga Šlogar).

³ U Gornjoj je Garešnici primjerice 157 stanovnika, u Šimljani 101, u Šimljanici 102, u Oštrome Zidu 102 itd.

⁴ Zahvaljujem Branimiru Brglesu na izradi karte.

3. Dijalektna pripadnost govora Šimljanika

Šimljanik pripada sjevernomoslavačkim govorima koje je potkraj sedamdesetih godina 20. stoljeća sustavno istraživao M. Lončarić te prema refleksu jata i poluglasa u dugome slogu podijelio na tri poddijalekta.

U prvi se ubrajaju govori tipa *tanek* bez obzira na refleks *jata* i *poluglasa* u dugom slogu (iekavski govori V. Trojstva, Male Ciglene, Nove Mnošćice, Kostanjevca i Daskatice te ekavski govori u Vaški i Zabrdju). Drugomu pripadaju iekavski govori koji nisu tipa *tanek*, a to je većina sjevernomoslavačkih govora istočno od Česme i ciglenskih govora, a mogao bi se nazvati *čazmansko-ciglenskim* poddijalektom. Treći poddijalekt, koji čine ekavski govori koji nisu tipa *tanek*, nalazi se zapadno od Česme i u Podravini te se može nazvati *dubravsko-podravskim* (Lončarić 1996: 147).

Sjevernomoslavački dijalekt⁵ na zapadu graniči s gornjolonjskim, a na jugu s donjolonjskim dijalektom, s malom oazom glogovničko-bilogorskoga dijalekta na sjeveroistoku.

U 16. su stoljeću Osmanlije zauzele Slavoniju do Česme te je ona predstavljala i osmanlijsku, ali i jezičnu granicu. Budući da je taj kraj opustošen i ponovno naseljavan, sjevernomoslavački govori većinom su nastali miješanjem različitih kajkavskih govora i interferencijom sa štokavskima.

O kajkavsko-štokavskoj granici na tome području prvi je pisao M. Rešetar u svojem djelu *Der štokavische Dialekt* te među granična štokavska sela svrstao i Šimljanik. Preliminarna Lonačarićeva istraživanja, i ovo potpunije, iako 30-ak godina poslije, potvrđuju da je Šimljanik ipak kajkavski govor u kojemu se i u fonologiji i u morfologiji, koja nije predmetom ovoga rada, odražavaju štokavski utjecaji.

Šimljanik je uz Samaricu, Gornju i Donju Petričku, Gornju Garešnicu, Oštri Zid, Novo Selo i Šimljanu pripadao crkvenoj župi Samarica, u kojoj se govorilo i kajkavski i štokavski te se i zbog tih izvanjezičnih utjecaja očekuju promjene.

Ivšić donosi da su sjevernomoslavački govori dio IV. skupine, a Lončarić je pak ustvrdio da joj pripadaju samo periferni dijelovi na sjeveroistoku oko Ivanjske i na jugozapadu oko Ivanić-Grada. U posebnu V.⁶ skupinu izdvaja ostale govore u kojima je došlo do regresivne metatakse kratkoga naglaska s kratkoga sloga i metatonije starijega kajkavskog akuta u cirkumfleksu, ali u kojima izostaje promjena osnovnoga cirkumfleksa (Lončarić 1980 – 1981: 109).

Vokalizam sjevernomoslavačkih govora može se svesti na osnovni kajkavski vokalizam od sedam članova, i to: *i, e, ɛ, a, o, ɔ, u*. U dijakronijskome proučavanju vokalizma važne su tri pojave: a) jednačenje stražnjega nazala i slogotvorne likvide s vokalom *u*, b) razlika u refleksu izjednačenih vokala *jata* i *poluglasa* u dugome slogu i c) različit refleks *poluglasa* u nekim govorima, tj. u leksemu jednačenja s *a*, u gramatičkome morfemu s *e* (Kurtović Budja 2012: 1516).

⁵ Sjevernomoslavački dijalekt prostire se sjeverno od Moslavačke gore, od Ivanić-Grada i Dubrave na zapadu do Trnovitice na istoku.

⁶ Toj skupini pridodaje istočne bilogorske i podravske govore.

Prema vokalskome sustavu razlikujemo dvije osnovne skupine sjevernomoslavačkih govora; onu istočno⁷ do Česme s dvoglasom *ie* te onu zapadno od Česme u kojoj dvoglas izostaje (v. Lončarić 1980 – 1981: 75).

Daljnjom analizom utvrdit će se koliko govor Šimljanika odstupa od temeljnih značajka sjevernomoslavačkih govora te koliki je utjecaj novoštokavskih govora⁸ koji ga okružuju.

4. Naglasni sustav

Uzmemo li u obzir da se značajke specifične za pojedini sustav raspršuju od središta prema periferiji, u kojoj se često i potpuno izgube, očekivano je da će prozodijska obilježja Šimljanika odstupati od osnovne kajkavske akcentacije.

Dosadašnja su istraživanja pokazala da na rubnome području sjeverne Moslavine ne očekujemo unakrsnu metatoniju, ali trebalo je provjeriti provodi li se regresivna metataksa siline s kratkoga sloga, postoji li metatonija akuta te je li potvrđen metatonijski cirkumfleks u očekivanim kategorijama, čime bismo pokazali u kojoj mjeri ovaj govor odgovara značajkama V. skupine. Isto je tako relevantno bilo ustvrditi je li se možda razvio četveroakcenatski sustav i postoje li zanaglasne duljine⁹.

Prozodijski inventar govora Šimljanika čine tri naglasaka: $\grave{}$, $\hat{}$ i \sim ¹⁰. Prednaglasne i zanaglasne dužine nisu zabilježene. Svi silabemi, osim ϵ koji može biti samo naglašen, mogu biti naglašeni i nenaglašeni. Naglašeni silabemi mogu biti dugi i kratki, a nenaglašeni samo kratki.

4.1. Realizacija

Poznato je da je na zapadu sjevernomoslavačkih govora fiziologija naglasaka kajkavskija, a na istoku većinom novoštokavskija (Lončarić 1980 – 1981: 64). Potvrđuju to i snimke istraživanoga govora iz kojih je razvidno da je realizacija¹¹ \sim mnogo bliža novoštokavskome $\grave{}$. Prozodem $\hat{}$ je silazan, ali i izrazito kraći od štokavskoga dugosilaznog. Prozodem $\grave{}$ u nekim se primjerima izgovara kratko i odsječeno, a u nekima uzlaznom intonacijom, i to većinom u riječima u kojima se kratki naglasak pomaknuo sa zadnjega sloga na prethodni, također kratki slog: *jèzik, dèška, lõnec, nõga, ògen, pòtok*,

⁷ Iako pripadaju istočnomu području sjevernomoslavačkih govora, u mjesnim govorima Gornje Garešnice i Oštrog Zida ne nalazimo dvoglas *ie*.

⁸ Više o štokavsko-kajkavskim odnosima u Lončarić, Zečević (2008).

⁹ Na istočnoj i južnoj periferiji bilo je govora koji su mogli imati i zanaglasnu duljinu (Lončarić 1996: 49).

¹⁰ U radu se rabe znakovi uobičajeni u opisima troakcenatskih kajkavskih govora. Kratki naglasak bilježi se znakom $\grave{}$, iako u troakcenatskome sustavu ne postoji opreka po intonaciji u kratkome slogu. U novije se vrijeme u dijalektološkoj literaturi, kad je riječ o kajkavskoj građi, kratki naglasak bilježi i iktusom ispred ili iznad naglašenoga samoglasnika, pa čak i znakom $\grave{}$. Za označavanje kajkavskoga akuta $\hat{}$, odnosno kajkavskoga dugog naglasaka uzlazne intonacije uglavnom se rabi znak \sim , a iznimno i $\acute{}$ (više u Maresić 2013).

¹¹ O tipovima uzlaznosti i utjecaju novoštokavskih jugoistočnih govora na one koje pripadaju štokavsko-kajkavskome području pisao je i Kravar (1988).

žđna. Iako su potvrđeni i primjeri s dvostrukim ostvarajima: [nõga]/[nòga], [kàrika]/[kàrika] i sl., intonacija u kratkome slogu još je uvijek fonološki irelevantna jer ne postoje fonološke opreke.

Može se pretpostaviti da će se u budućnosti razviti četveroakcenatski sustav¹², tim više što je utjecaj novoštokavskih govora izrazito jak. Iako se kratki slog u većini kajkavskih govora može i duljiti, u Šimljaniku ta pojava nije zabilježena.

4.2. Distribucija

Kratki naglasak stoji u jednosložnim riječima: *čùl* pr. r. m. jd., *dě̌l* pr. r. m. jd., *dlàn*, *spàt* inf., u početnome slogu dvosložnih i višesložnih riječi: *bě̌dro*, *br̃j̃jal* pr. r. m. jd., *sùza*; *kòst'ma* I mn., u središnjemu slogu višesložnih riječi: *doně̌semo* 1. mn. prez., *famìl'ija*, *mladìna* 'perad', *netj̃àkiña*, *počě̌sala* pr. r. ž. jd., *razvě̌nčala* pr. r. ž. jd., *šurj̃àkiña*, a na ultimi tek jedanput u posuđenici *fundumě̌nt* 'temelj'.

Dugosilazni naglasak ˆ potvrđen je u jednosložnim riječima: *grād*, *mòst*, *nòs*, *sniě̌g*, *sòl*, *spàt* sup., u početnome slogu dvosložnih i trosložnih riječi: *lādna*, *lāsi*, *siě̌no*, *zūbač* G mn. 'grablje'; *jājcima* I mn., *šišamo* 1. mn. prez., u središnjemu slogu višesložnih riječi: *kukurīče* 3. jd. prez., *obečāva* 3. jd. prez., *ošīšaj* 2. jd. imp., *ženskāroš*. Dugosilazni naglasak nikad ne stoji na ultimi, bilo otvorenoj, bilo zatvorenoj.

Dugouzlazni naglasak ˜ dolazi u početnome slogu dvosložnih i višesložnih riječi: *bř̃ki*, *diě̌te*, *glāva*, *rūka*; *lūdima* I mn. i u središnjemu slogu: *divānlī* pr. r. m. mn., *otrūje* 3. jd. prez., *pripovīēdalī* pr. r. m. mn., *slepōčica*, *strīcevi*, *vř̃šnāki*. Nikada ne stoji u posljednjemu ili jedinome slogu.

4.3. Podrijetlo naglasaka

Kratki naglasak ˘ nastao je od polaznoga ˘ na primarno naglašene slogu: *brāt*, *čāša*, *dīm*, *glīva*, *grā*, *mě̌ra*, *mě̌sec*, *nūk*, *prāt*, *rāme*, *rě̌pa*, *sīr*, *tīca*, *žlīca*, zatim na sekundarno naglašene slogu regresivnim pomakom ˘ sa srednjega sloga na kraćinu: *čě̌sala* pr. r. ž. jd., *dvōrište*, *īmat*, *kōbla*, *kōpriva*, *līvada*, *mōtka*, *nōsŋca*, *sīkira*, *ōpañek*, *pōseklī* pr. r. m. mn., *vě̌čera*, regresivnim pomakom ˘ s prvobitno naglašene otvorene i zatvorene ultime na prethodni kratki slog: *bě̌dro*, *grijōta*, *mě̌ža*, *mě̌kla*, *nōga*, *rě̌bro*, *sě̌stra*, *stě̌klo*, *žđna*. Nalazimo ga i u položajima u kojima se u većini kajkavskih govora nalazi metatonijski cirkumfleks: *đimnāk*, *gāvran*, *jāstreb*, *kōža*, *mě̌sta*, *młīnar*, *pāuk*, *pījem* 1. jd. prez. (ali *diēlam*), *svād̃ba*, *vīdim* 1. jd. prez., regresivni pomak metatonijskoga cirkumfleksa: *lōpatom* I jd., *đigēl* pr. r. m. jd., *ōprava*, *ōtava*, *pōdigēl* pr. r. m. jd., *pōsekel* pr. r. m. jd., *svād̃ba* te na mjestu novoga praslavenskog ˘: *imēna*, *jētra*, *kōla*, *ramēna*, *rešēta*, *trēči*.

Dugi silazni naglasak ˆ nastao je od polaznoga cirkumfleksa: *blāgo* 'stoka', *būbeñ*, *dār*, *grād*, *klās*, *prāse*, *siě̌no*, *tiě̌sto*, *vrāg*, *zūb*, od metatonijskoga cirkumfleksa: *būv*, *cūr*,

¹² Lončarić (1980 – 1981) je zabilježio da je za sjevernomoslavačke govore karakterističan razvoj opreke po kretanju tona i u kratkome slogu. U nekim je govorima to tek tendencija, u drugima postoje dva sustava, dok je gđjgdje potvrđen samo sustav s četiri naglasaka.

gûšek, kûč, l'isic, lôpat, ôvac, pûc, rûk, žêñ G mn., čerêšna, lâčnak 'remeni', rûška (ali svâdba, đimñak), spât, vûvo, metatonijom ~ > ^: pût, râst, rûk G mn., sûša, snôpje, stôti, zêle, rêbra, sêla, jâjca N mn., lôncev G mn., sêđmi, šêsti, žêñski.

Dugi uzlazni naglasak ~ nastao je regresivnim pomakom ~ koji se s prvobitno naglašene otvorene i zatvorene ultime pomaknuo na prethodni dugi slog: *brâzda, diête, glâva, gliêto, gniêzdo, grêda, kôlca G jd., krîlo, l'ice, lôvec, pêtêk, rûka, vâpno*, i tek u dvama primjerima od metatonijskoga cirkumfleksa: *ujûtro, želûdec*¹³.

Iz opisa utvrđujemo da je naglasni sustav troakcenatski, da ultima ne može biti naglašena, osim iznimno u posuđenicama, i da izvan naglašenoga sloga nema opreke po kvantiteti. Jedna od osnovnih prozodijskih značajka mjesnoga govora Šimljanika jest zamjena staroga akuta cirkumfleksom, pri čemu ne dolazi do metatonije cirkumfleksa u akut. Bitno je istaknuti da su primjeri u kojima metatonijski cirkumfleks izostaje¹⁴ vrlo česti. Regresivnom metataksom siline s kratkih središnjih slogova, ako je prethodni slog dug, nastaje novi akut.

5. Samoglasnički sustav

5.1. Inventar

Samoglasnički sustav Šimljanika čini šest dugih i šest kratkih jedinica:

ī	ū	i	u
ē	ō	ẹ	o
iē	ā	ẹ	a

te šest nenaglašenih kratkih jedinica:

i	u
ẹ	o
e	a

Silabemi su *ř* (*břkima* I mn., *břv* 'brvno', *ogřnâmo* 1. mn. prez. 'zagrtati, nagrtati') i *ř* (*đřč* 2. jd. imp. 'trčati', *gřk* 'gorak', *křvava*, *vřne* 'vrhnje', *žřn* 'žrvanj') te *ŋ* i *l̥*: *nđsŋca, šěpnla* pr. r. ž. jd., *vũsŋca, nđsl̥* pr. r. m. jd., *ũdarl̥* pr. r. m. jd. Iako su dosad zabilježeni primjeri kada opstruent *ř* može biti silabem: *bđřca* 'dud', *jâřka* (Lončarić 1980 – 1981: 101), iz ekscerpirane je građe razvidno da je u govoru Šimljanika ipak riječ o slijedu konsonant + *ř*: *bđřca, jâřka, jâřkom* I jd.

U iekavskim je sjevernomoslavačkim govorima najčešći tip vokalizma onaj koji u naglašenim slogovima ima po šest jedinica, a u nenaglašenim sedam; sedmi je dvoglas *ie* koji se pojavljuje u ultimi iza naglašene kratke penultime (Lončarić 1980 – 1981: 80).

¹³ Vjerojatno je riječ o utjecaju ostalih govora, a ne o samostalnome razvoju. Primjerice, i u govoru Lijevooga Sredičkog, kajkavskoga govora u kojemu je očit utjecaj pokupskoga i štokavskoga govora, zabilježeno je *želudac, kôža, mlinar, gâvran* (Zečević 2000: 167).

¹⁴ Takvo je stanje u prozodijskome sustavu zabilježeno i u bilogorskim kajkavskim govorima.

Vokalski sustav Šimljanika od toga odstupa u dvoglasu *ie*, koji se nalazi samo u dugome naglašenom slogu.

Lončarić je potkraj 70-ih godina dvadesetoga stoljeća u Šimljaniku zabilježio zatvoreno *o* u nenaglašenome položaju *òkò, omělo* i zbog toga ga smatrao vokalskom jedinicom, no danas je ta pojava sporadična i *o* nije dijelom samoglasničkoga sustava.

Dugi naglašeni slog:

- i** *bìkov* G mn., *kukurìče* 3. jd. prez., *lìstjem* I jd., *sklìže se* 3. jd. prez., *svìne* N mn., *strašlìvec* N jd., *ščìpal* pr. r. m. jd., *žazmìkat* inf. 'iscijediti'
- ë** *grëda* N jd., *klëčela* pr. r. ž. jd., *pëť, pëťek* N jd., *svëťek* N jd., *zëpst* inf., *žëdan* N jd. neod. m., *žëž* N jd.
- ië** *diëno* 'dno' N jd., *gniëzdo* N jd., *kliëšća* N mn., *mliëko* N jd., *otriëb't* inf., *ozliëd!* pr. r. m. jd., *piëvca* G jd., *pripoviëdam* 1. jd. prez., *siëno* N jd., *stiën* G mn., *ziëva* 3. jd. prez.
- ã** *jãk* N jd. neod. m., *mrñãvče* 3. jd. prez., *ostãvãmo* 1. mn. prez., *pãntim* 1. jd. prez., *rãnimo* 1. mn. prez., *rãsel* pr. r. m. jd., *stãrima* D mn., *vrãga* G jd., *zanãdra* N mn. 'njedra', *ženskãroš* N jd.
- ò** *bògec* N jd., *lòjtre* N mn., *lòncev* G mn., *lònci* N mn., *lòpat* G mn., *lòvec* N jd., *nòč* N jd., *nòžem* I jd., *otròvala* pr. r. ž. jd., *òvcama* I mn., *pògļej* 2. jd. imp., *udòvca* G jd.
- ü** *büv* G mn., *klüčem* I jd., *mejüri* N mn., *otrüje* 3. jd. prez., *pütem* I jd., *rüček* N jd., *rüšek* G mn., *vük* N jd., *zübač* G mn., *želüdec* N jd.
- ř** *břkov* G mn., *břki* N mn., *břļek* N jd. 'čvorak', *břv* N jd. 'brvno', *čvřst* N jd. neod. m., *křv* N jd., *křvi* L jd., *přs* G mn.

Kratki naglašeni slog:

- i** *famìlija* N jd., *glìva* N jd., *ìdeju* 3. mn. prez., *mìšev* G mn., *mladìna* N mn. 'živad, perad', *sìnovima* I mn., *šìrja* N jd. komp. ž., *vìsok* N jd. neod. m., *zišel* pr. r. m. jd.
- ë** *dëņes, dëť* inf. 'staviti', *dëťetom* I jd., *dëvër* N jd., *razvëņčala* pr. r. ž. jd., *zënica* N jd.
- ë** *bëdra* N mn., *čëra* 'jučer', *fërtun* N jd. 'pregača', *në mre* 3. jd. prez., *pëci* 2. jd. imp., *pëčemo* 1. mn. prez., *përemo* 1. mn. prez., *prëgřšć* N jd., *žëne* G jd., *ždëre* 3. jd. prez.
- a** *dlàn* N jd., *jàre* N jd., *kàrika* N jd., *mãčaja* N jd., *mãteri* D jd., *spãt* inf., *žãba škvòrñãća* N jd. 'kornjača'
- o** *kòreņ* N jd., *mòrem* 1. jd. prez., *òči* N mn., *ròžak* N jd., *ròkvica* N jd., *tòrk* N jd. 'utorak', *vòlim* 1. jd. prez.
- u** *bübregi* N mn., *čül* pr. r. m. jd., *dükša* N jd. komp. ž. 'duga', *püşčëņ* pr. trp. N jd. neod. m., *süza* N jd., *štüca* 3. jd. prez.
- ř** *křvava* N jd. neod. ž., *křvjom* I jd., *přst* N jd., *spřž't* inf., *vřñe* N jd., *žřñ* N jd.

Kratki nenaglašeni slog:

- i** *bàbin* N jd. m., *čèri* D jd., *šurjàkiña* N jd., *vòlim* 1. jd. prez., *vršnjàki* N mn.
ę *cmìzdraveç* N jd., *màstęn* N jd. neodr. m., *òpańęk* N jd., *pòjęst* sup., *žęlűdęc* N jd.
e *dvòrište* N jd., *gręde* N mn., *kűje* 3. jd. prez., *pàpuće* N mn., *šlăpe* N mn.
a *dřžal* pr. r. m. jd., *kòmad* N jd., *spękla* pr. r. ž. jd., *vręća* N jd., *žazmikat* inf. 'iscijediti'
o *břkov* G mn., *dřžimo* 1. mn. prez., *čęlo* N jd., *přsmov* G mn., *tięlo* N jd.
u *jęmput*, *mòreju* 3. mn. prez., *pòrub* N jd., *šurjàkiña* N jd., *ulòvil* pr. r. m. jd.

5.2. Realizacija

Fonem *o* u dugome naglašenom slogu najčešće se izgovara kao srednji [õ], ali katkad i kao zatvoreni [õ]: [nõs]. Fonem *o* zatvorio se do [õ] u otvorenoj nenaglašenoj ultimi [znãmõ], [přjemõ] te u zatvorenoj nenaglašenoj ultimi [kòstjõm], [mãterõm]. Kod ličnih i pokaznih zamjenica te u prilogu *onda* zabilježena je alternacija [õ]/[u]: [õn/ũn], [õna/ũna], [õnaj/ũnaj], [õnda/ũnda]. Fonem *a* u dugome naglašenom slogu u nekim se primjerima izgovara zatvoreno, kao [ã]: [jãjęc], [mãst], [tãl], [zrãk].

Redukcija je uglavnom zahvatila samo nenaglašeni zanaglasni vokal *i* te iznimno vokale *u* i *o*. Budući da su zabilježena tri stupnja redukcije kratkoga nenaglašenog vokala *i*¹⁵, ovjerene su i različite realizacije¹⁶. Može se izgovarati kao [i], odnosno oslabljeno i kraće od nereduciranoga *i*: *kòst'ma* I mn., *vęver'ca*, *zűb'ma* I mn. Drugi stupanj predstavlja još oslabljeniji izgovor i u skupu CVC vokal *i* realizira se kao [õ]: *dřčate*, *idate* 2. mn. imp., *vřdala* pr. r. ž. jd. Treći je stupanj ispadanje nenaglašenoga vokala *i* u infinitivu: *ćicat* 'sisati', *dřč*, *igrat*, *spăt*, *vřdet* te u sufiksima *-ica*: *kűkavca*, *kobãasca*, *lãstavca*, *sűšca* i *-ina*: *gõvedna*, *ladõvna*, *osõvna*, *svřnetna*.

Redukciju zanaglasnoga *u* bilježimo u prilogu 'među': *męd*, a nenaglašeni vokal *o* najčešće se gubi u nepromjenjivim riječima: *kãk*, *tãk*, *tãm*, *tľiko*, *šim*.

5.3. Distribucija

Dugi vokali mogu biti samo naglašeni. Kratki vokali mogu biti naglašeni i nenaglašeni, izuzev *ę*, koji se javlja samo u naglašenome položaju, i *e*, koji se javlja samo u nenaglašenome položaju.

Silabem *ř* dolazi u naglašenim dugim i kratkim slogovima, a ostali silabemi (*ń*, *l*) imaju ograničenu distribuciju u riječi s obzirom na mjesto siline, tj. mogu doći samo u zanaglasnome kratkom slogu, i to uglavnom odmah iza naglašenoga sloga. Slogotvorno *ř* kao naglašeni silabem može stajati na početku i kraju riječi: *řžã*, *řže* 3. jd. prez., *řvali*

¹⁵ Većinom je ispadanje vokala potvrđeno u govorima u kojima postoji veći štokavski utjecaj (Lončarić 1986: 158).

¹⁶ Takva je pojava zabilježena u govoru Hrvatskoga Sela, u kojemu se prožimaju kajkavsko-štokavske značajke (više u Zečević 2000).

pr. r. m. mn. 'hrvati', *vř* 'vrh'. Potvrđen je i u nenaglašenoj prednaglasnoj i zanaglasnoj poziciji: *mřnřavće* 3. jd. prez. 'mjaukati', *vřřnřaki*, *pręgręřč*, *svękrva*.

Ispred vokala *u* na početku riječi pojavljuje se protetski suglasnik *v*: *vučitělka*, *vřra*, *vřřņca*, *vřř*, *vřvo*, *Vřzem*. Proteza ostaje i nakon prefiksacije glagola: *nřvřit*. Zamjetno je da proteza ipak nije provedena dosljedno: *řfat*, *řdala* pr. r. ř. ř. jd., *řdari* 3. jd. prez., *řnda* (*u < o*).

Prijedlog **vř* u kajkavštini pretežno daje *v(u)*, osim, kako ističe Lonarić (1996: 69), u nekim perifernim istočnim i zapadnim govorima. Tako je u Šimljaniku zabilježeno: *u svřke křče*, *u řřme*, *u zdęlu*. U nekim primjerima nije zabilježen odraz prefiksa **vř-*: *třrk* 'utorak', *zřmte* 'uzmite', *nřtra*, što upućuje na to da u tome govoru ta promjena možda nije ni bila provedena. Dva vokala ne mogu stajati jedan pored drugoga, tj. zijev je uklonjen u brojeva sa slijedom *ae* u kojima je *e* zamijenjen sonantom *j*: *dvřjst* (nakon ispadanja dentala *d*), *dvřnřjst*, *řřņnřjst*. Zijev je obično uklonjen umetanjem sonanta *j* između vokala: *grijřta*, *nřřov*, *řraja* G jd. ili stezanjem, primjerice *stajati* > *střt* inf., *saonice* > *sřnce*, zatim zamjenom samoglasnika suglasnikom (*u > v*): *jaukala* > *jřvkala* pr. r. ř. ř. jd., *mřjauće* > *mřnřavće* 3. jd. prez., *naučiti* > *nřvřit* inf. Iznimka je primjer *přuk*.

U skupu *čr* u starome slijedu *čř* umetnut je vokal *e* te nastaje tzv. punoglasje: *čřřřņa*, *čřřřņ* G mn.

Samoglasnik *i* ispred *r* čuva se u jednosložnim riječima (*sřr*, *vřr*) te u početnome, središnjemu i završnome slogu višesložnih riječi (*mřnřstir*, *mirřřela*, *řřrok*), no katkad je provedena promjena *i* > sekundarni *ě* > *ę* ispred *r*: *krřmper*, *třņę*, *řmęřim* 1. jd. prez.

5.4. Podrijetlo

Za kajkavsko je narječje karakteristično jednačenje kontinuantе *jata* i *řva* u *ę* u dugome i kratkome slogu¹⁷. U Šimljaniku je izjednačen samo kratki odraz *jata* i *řva*¹⁸ u naglašenoj i nenaglašenoj slogu: *crępovi*, *bręgovi*, *męjur*, *męra*, *męsto*, *sęjemo* 1. mn. prez., *sęme*, *vřđet*, *zdęla*; *čřvęk*, *řstareř*, *křłęno* (*ě > ę*) te *dęņęš*, *dęřka*, *męgla*, *pęř*, *stęklo*, *řępřnt* (*ǝ > ę*). U dugome slogu *ě* je dao dvoglas *ie*: *brięę*, *crięę*, *đięte*, *gnięzdo*, *lięn*, *mlięko*, *pięřęk*, *rięč*, *tięlo*, *tięśni*, *vięņęc*, *sięno*, *snięę*, *zięva*, *řlięb*. Samo je u jednome primjeru potvrđeno jednačenje dugoga *řva* s *jatom*: *đięno*, no izglednije je da je taj leksem samo preuzet od drugih kajkavaca.

U govoru je potvrđeno nekoliko jekavizama, vjerojatno pod utjecajem hrvatskoga standardnog jezika: *přęřma*, *přęřva* 3. jd. prez. Bilježimo i ikavizme *sřkira* i *třřam* koji su uobičajeni i u drugim kajkavskim govorima, no oni su nesustavne i nekategorijalne

¹⁷ Presudnu ulogu za sudbinu *jata* (i poluglasa) u kajkavskim vokalizmima ima nekoliko čimbenika koji su u hijerarhijskom odnosu: 1. kvantiteta s oprekom *duęo* ~ *kratko*, 2. naglašenost s oprekom *nřglašeno* ~ *nenřglašeno*, 3. neprozodijski čimbenici – *fonemski kontekst*. S obzirom na navedene čimbenike koji utječu na vrijednost kontinuantе *jata* (i poluglasa), u vokalizmima kajkavskih govora može biti više podsustava (Lončarić, Zečević 1999: 176).

¹⁸ Slična je pojava zabilježena u Bojani, Vrtlinskoj, Siščanima, Šimljanici, Đurđicu, također sjevernomoslavačkim govorima (Lončarić 1980 – 1981).

pojave prouzročene kontaktnim situacijama pod utjecajem superstrata i adstrata (više u Zečević 1993: 15).

U leksičkim morfemima na mjestu *šva* dolazi *ę* i u naglašenome i nenaglašenome položaju: *bęzga*, *dęska*, *męgla*, *pęs*, *snęja*; *dōnesęl*, *išęl* pr. r. m. jd. Dugi se *šva* izjednačio s kontinuantom polaznoga dugog *a*: *dān*, *lāž*, *rāž*¹⁹, *pāprec* ‘papar’, *tāst*, *vān*.

U nekim primjerima postoji sekundarni poluglas koji je u Šimljaniku dao sekundarni samoglasnik *e*, a koji dolazi između posljednjih dvaju šumnika ili između sonanta i šumnika: *ōgeŋ*, *vōjseŋ*, *dober*, a katkad i *a*: *ōsam*, *sędam*.

U sufiksima *-ęc*, *-ęk*, *-ęl*, *-ęn*, *-ęr*, *-ęt* na mjestu *šva* također dolazi *e*: *lōveę*, *vrābeę*, *ždriębeę*; *čūneę*, *nīzeę*, *svęteę* ‘svetak’, *pięseę* ‘pijasak’; *zišęl* pr. r. m. jd., *pōsęl*; *māsteŋ*, *tięseŋ*, *dōber*; *lākęt*, *nđkęt*. Za razliku od korijenskih morfema, samoglasnik *a* izrazito je rijetko potvrđen u sufiksanim morfemima: *tiędan*, *žędan* te možemo zaključiti da je riječ o služenju drugim sustavom.

U glagolskome pridjevu radnome muškoga roda u jednini na mjestu poluglasa uglavnom dolazi *e*: *dīgeę*, *mōgeę*, *pękeę*, *pōkiseę*, *pōsekeę*, *rāseę*, *viđeę*. U nekim imenicama i brojevima umjesto *ę* dolazi *a*, najvjerojatnije pod utjecajem standarda: *trāvaŋ*, *sięčaŋ*, *svībaŋ*. U kajkavskome su se narječju polazno *e* i prednji nazal *ę*, dugi i kratki, izjednačili u dugome i kratkome otvorenom *ę*: *čęlo*, *mękla*, *mętęt*, *vęsel*, *žęna*, *žęp* (*e* > *ę*); *dęset*, *jęzik*, *jętra*, *klęčela* pr. r. ž. jd., *žętva* (*ę* > *ę*).

Primjećujemo da u govoru Šimljanika postoji tendencija neutralizacije otvorenoga i zatvorenoga *e* u *e*, i to ne samo u nenaglašenju otvorenoj ultimi (*īme*, *dęset*, *kāmen*, *męsec*, *nāvek*, *pāmet*, *pōle*, *slādek*, *tęle*), gdje se u većini kajkavskih govora ponajprije i događa, nego i pod naglaskom: *čēr*, *čēręšņa*, *glęžņi*, *lęžal* pr. r. m. jd., *zēnica*.

Polazno nazalno *ę* iza *j* i *ž* dalo je *a* u riječima *jāčmen*, *žālęc* ‘žalac’. Ti su primjeri zabilježeni i u južnomoslavačkim govorima (Kuzmić 2008: 45), govoru Posavskih Brega (Celinić 2010: 58), u govorima Zagreba i zagrebačke okolice (Junković 1956: 392). Kontinuenta stražnjega nazala *ę* i slogotvornoga *ļ* izjednačena je s polaznim *u* u dugome i kratkome vokalu *u*: *gūska*, *gōlub*, *pūt*, *želūdeę*, *mūž*, *rūka*, *rūčęk* ‘ručak’ (*ę* > *u*) te *žūt*, *pūž*, *vūk*, *sūza*, *sūnce*, *būva*, *pūno* (*ļ* > *u*). Na cijelome području sjevernomoslavačkih, ali i južnomoslavačkih kajkavskih govora kontinuenta prasl. *ę* i slogotvornoga *ļ* izjednačena je s *u*, vjerojatno pod utjecajem govora štokavskoga stanovništva koje polovinom 16. stoljeća dolazi s istoka u te krajeve.

Razvidno je da se *jat* i *šva* nisu izjednačili jedino u dugome slogu (osim *dięno*), u kojemu je refleks *jata* dvoglas *ie*²⁰, a dugoga *šva* dugo *a*. Kontinuenta prednjega nazala *ę* i polaznoga *e* izjednačena je s otvorenim *ę*, ali postoji tendencija neutralizacije u *e*, pa je

¹⁹ U svim su sjevernomoslavačkim govorima potvrđeni *dān*, *lāž*, *rāž*, s odgovarajućom fonetikom u pojedinim govorima (Lončarić 1980 – 1981).

²⁰ U predtursko je vrijeme to područje zasigurno bilo ekavsko. Današnji se iekavizam može protumačiti dvama utjecajima: doseljavanjem kajkavaca s iekavskoga područja, s područja oko Kalnika te utjecajem novoštokavskih govora (Kurtović Budja 2012: 11).

moguće da će se *ɛ*, koji se potpuno izgubio u nenaglašenoj, izgubiti i u naglašenoj poziciji. Utjecaj štokavskih govora i standarda ipak je vidljiv: većinom se reducira i ispada nenaglašeni vokal *i*, a reliktni primjeri s *ā* i *ō* pokazuju da su u prošlosti bili dijelom sustava.

ī	< <i>i</i> <i>krīlo</i> , <i>l'ice</i> , <i>l'istje</i> , <i>gl'ista</i> , <i>mī</i> , <i>prīšč</i> , <i>vriščet</i> , <i>živēt</i> < <i>ě</i> sporadično: <i>dvī</i>
i	< <i>i</i> <i>đīm</i> , <i>mīš</i> , <i>sīr</i> , <i>vīdēt</i> , <i>kārika</i> < <i>ě</i> (iznimno) <i>sīkīra</i> , <i>tīram</i> 1. jd. prez.
ɛ	< <i>ə</i> (primarnog i sekundarnog) <i>dēņes</i> , <i>dēska</i> , <i>mēgla</i> , <i>pēs</i> , <i>snēja</i> , <i>stēklo</i> , <i>kōļec</i> , <i>svīņec</i> , <i>lōņec</i> , <i>dēņes</i> , <i>snēja</i> , <i>bēzga</i> , <i>ōpaņek</i> , <i>ōgęn</i> , <i>nōket</i> , <i>krātek</i> , <i>vōjsek</i> , <i>dobęr</i> < <i>ě</i> <i>dēvēr</i> , <i>crępovi</i> , <i>čdōvek</i> , <i>kōreņ</i> , <i>mějūr</i> , <i>mēja</i> , <i>ōstaręt</i> , <i>vīdēt</i> , <i>zdēla</i> < sekundarnoga <i>ě</i> < <i>i</i> u skupu - <i>er</i> : <i>krūmper</i> , <i>tāņęr</i> , <i>žmėjim</i> 1. jd. prez.
e	< <i>ə</i> (iznimno) <i>slādek</i> , <i>pašānec</i> , <i>pōstel</i> , <i>viēnec</i> < <i>ě</i> <i>gōrela</i> pr. r. ž. jd., <i>mędved</i> , <i>nāvek</i> , <i>nēdeļa</i> < <i>ę</i> <i>dęset</i> , <i>gōvedna</i> , <i>īme</i> , <i>pāmet</i> , <i>tęļe</i> < <i>ø</i> u skupu <i>čere</i> < <i>črě</i> : <i>čerēsņa</i> , <i>čerēšeņ</i> G mn. (ali <i>criēp</i> , <i>crępovi</i> N mn.)
ɛ	< <i>e</i> <i>bēdro</i> , <i>čęlo</i> , <i>jęmput</i> , <i>męža</i> , <i>mękla</i> , <i>mętnęt</i> , <i>rębro</i> , <i>vęčer</i> , <i>vęsel</i> , <i>žęp</i> , <i>žęna</i> < <i>ę</i> <i>jętra</i> , <i>pręža</i> , <i>zęmte</i> 2. mn. imp., <i>žęnemo</i> 1. mn. prez., <i>žętva</i> (ali <i>žālec</i> 'žalac', <i>jāčmen</i>)
ę	< <i>ē</i> <i>šęsti</i> , <i>žęn</i> G mn., <i>žęnska</i> < <i>ę</i> <i>ględimo</i> 1. mn. prez., <i>gręda</i> , <i>pęt</i> , <i>svętek</i> , <i>žępst</i> , <i>žędan</i> , <i>žęž</i>
ie	< <i>ě</i> <i>brięg</i> , <i>cięl</i> , <i>gnięzdo</i> , <i>lięk</i> , <i>pięšek</i> , <i>snięg</i> , <i>vrięme</i> < <i>ā</i> <i>dięno</i>
a	< <i>a</i> <i>brāt</i> , <i>dlān</i> , <i>jābāka</i> , <i>jāgoda</i> , <i>kāmen</i> , <i>slāb</i> , <i>škāre</i> < <i>ę</i> iza <i>j</i> i <i>ž</i> : <i>jāčmen</i> , <i>žālec</i> 'žalac' (ali <i>jętra</i> , <i>pręža</i> , <i>zęmte</i> , <i>žęnemo</i> , <i>žętva</i>) < <i>ə</i> <i>lāgan</i> , <i>nōvac</i> , <i>ōsam</i> , <i>sāņa</i> 'san', <i>žędan</i>
ā	< <i>ā</i> <i>glād</i> , <i>glāva</i> , <i>jāk</i> , <i>lāni</i> , <i>komāreč</i> < kontrakcijom <i>aja</i> u <i>stāt</i> 'stajati' < <i>ā</i> <i>dān</i> , <i>lāž</i> , <i>tāst</i> , <i>vān</i> , <i>pāprec</i> , <i>rāž</i> (sekundarno produžen) < <i>ě</i> <i>zanādra</i>
o	< <i>o</i> <i>dōma</i> , <i>kōkoš</i> , <i>kōñ</i> , <i>krōv</i> , <i>mōrem</i> 1. jd. prez., <i>nōga</i> < <i>q</i> iznimno: <i>sōbota</i>
ō	< <i>ō</i> <i>kōst</i> , <i>lōv</i> , <i>mōst</i> , <i>nōč</i> , <i>nōs</i> , <i>sōl</i> < <i>o</i> produžen pred sonantom: <i>lōnci</i> (<i>lōveč</i> – analogno prema kosim padežima)

ū	< ū klūči, lūdi, rūdo, sūšət, sūša, sūv
	< ō kūt, mūž, pūt, rūka, sūdeç, zūb, želūdeç
	< ĩ būv G mn., pūž, stūp, vūk, žūč, žūt
	< u inicijalnome skupu vu na mjestu vð: vūš
u	< u dūh, jūžna, lūk, pūšçat
	< o gūska, gūšle, pūca, rūbaça 'košulja', rūčnik, u nastavku A jd. imenica e-vrste: glāvu, ruku, u nastavku 3. mn. prez.: ĩgraju, lūbiju
	< ō gðlub, pūuk
	< ĩ būva, pūn, sūza
	< vð- udðveç, ūmət, Vūzem
	< o (ispred n) ūna, ūnda
	< o (ispred n) ūna, ūnda

6. Suglasnički sustav

6.1. Inventar

sonanti				konsonanti			
v			m	p	b	f	
	l	r	n	t	d		
j	ļ		ń	c	ʒ	s	z
				č	č̣	š	ž
				k	g		

U inventaru suglasnika govora Šimljanika postoji i afrikata ʒ, koja je zvučni parnjak bezvučne nepalatalne afrikate c, i to u starijemu slijedu zg, primjerice *běžga* 'bazga', *mðzak*.

Time šimljanički suglasnički sustav ne odstupa od ostalih sjevernomoslavačkih govora u kojima Lončarić (1980 – 1981: 101) bilježi zvučnu nepalatalnu afrikatu²¹.

Spirant *f* najčešće dolazi u riječima stranoga podrijetla: *familija*, *fęrtun*, *flāša*, *fundumęnt* 'temelj'.

Suglasnik *v* labiodentalni je sonant, odnosno nije zvučni parnjak bezvučnomu *f* na kraju riječi i ispred bezvučnih suglasnika, kao u mnogim kajkavskim govorima.

6.2. Distribucija

U većini kajkavskih govora zvučni suglasnici i suglasnički skupovi u finalnome su položaju zamijenjeni bezvučnim parnjacima. No, u govoru Šimljanika zvučni konsonanti

²¹ Osim u Kostanjevcu, Daskatici i N. Mnoščici.

moгу stajati ispred stanke²²: *briĕg, gòlub, grād, nôž*, kao i sonant *v*: *křv, gòlubov* G mn. Finalni skup *zd-* u *gròzd* također ostaje nepromijenjen.

Lateral *l* dosljedno se čuva na kraju riječi: *ânžel, biěl* N jd. neodr. m., *dìgel* pr. r. m. jd., *pĕpel, pòsel, pùstil* pr. r. m. jd., *sòl* te na kraju sloga: *kòlca* G jd., *pòldan* ‘podne’, *pòlnoć* ‘ponoć’, *vučitělka*.

Praslavensko **tj* (i **kt* ispred prednjih vokala) izjednačilo se sa starim *č* i dalo *č*: *vrĕča, nôč, nòseča, pĕč* inf., a praslavensko **dj* dalo je *ž*: *mĕža, brĕža, prĕža, řža, sàža*. U primjerima iz drugih sustava također imamo *ž*: *ânžel, Mâžar*, ali *djâk*. Analogijom prema prijedlozima *nad* i *pod* zabilježeno je *med*: *med nâmi* ‘među nama’. Sekundarni je skup *tj < tāj* dao *tj*: *smĕtje, prûtje*, ali *brāča*, a skup *dj < dāj* izjednačio se s refleksom **dj*: *ròžak, sùže*. Praslavenski skupovi **stj* i **skj* dali su *šč*: *gùščar, klišča, prĕgrišč, prīšč, vrīščeli* pr. r. m. mn., *ščipal* pr. r. m. jd., ali i *št*: *dvòrište i štâp*, a **zdj* i **zgj* dali su *žž*: *mòžžani* (‘moždani, mozak’). Sekundarni je skup *stāj* dao *stj*: *kòstjom* I jd., *līstje, mǎstjom* I jd., a sekundarno *zdāj* dalo je *zdj*: *gròzdje*.

Rezultati sibilizacije čuvaju se u imperativu glagola: *pĕci, vūci*, dok u deklinaciji izostaju: *bùbregi, čvārki, ròžaki, siromāki, Trojāki*.

Prefigurani oblici glagola *īt* ‘ići’ čuvaju nepromijenjene sekundarne skupove *jt* u infinitivu i *jd* u prezentu: *nājt* ‘naći’, *nājde* 3. jd. prez., *dòjt* ‘doći’, *zājt* ‘unići’.

Provedena je depalatalizacija osnovnoga kajkavskog *l̥* u *l*: *klūčem* I jd., *lažlīvec, prjatelj, vūčitel, žūl*, no bilježimo primjere s *l̥*: *čĕlad, nājbdļi, nĕdeļa, pljūje* 3. jd. prez., *pðle*. I *ñ* se katkad depalatalizira: *ðgen, svīņec*.

Sonant *l* uvijek je palataliziran ispred prednjih suglasnika²³: *gļibðka* ‘duboka’, *līce, līsic* G mn., *līstopad, mālī pĕst, pripoviĕdali* pr. r. m. mn.; *čĕle, žāllec*, ali i iznimno ispred *a* u riječi: *šlāpe* N mn.

Kao i u ostalim govorima istočno od Česme, polazni velarni firkativ *x* gubi se u inicijalnome, medijalnome i finalnome položaju: *grā* ‘grah’, *lāče, ladðvna, kūna* ‘kuhinja’, *māuna* ‘mahuna’, *vř* ‘vrh’, *vřņe* ‘vrhnje’. U pojedinim se primjerima²⁴ *x* zamijenio s *v* u medijalnoj i finalnoj poziciji i obično iza vokala stražnjega niza: *dūvan, būva, krūv, kūva, sūv, vřva* G jd. ili s *j* u medijalnoj i finalnoj poziciji, obično iza vokala prednjega niza: *grijðta, māčaja, ðraj, snĕja*.

²² Ta je pojava zabilježena i u južnomoslavačkome govoru Kutinskoga Sela, u kojemu pod utjecajem standarda obezvučenje zvučnih šumnika nije provedeno na kraju riječi, niti obezvučenje *v* ispred bezvučnoga šumnika (Kuzmić 2009: 189). Horvat, Brlobaš i Čilaš (2002) tu su pojavu pronašle u kutinskom govoru i ističu da se najvjerojatnije širila od zapada prema istoku, no u mnogim govorima nije završena ni danas, najvjerojatnije zbog utjecaja štokavskih govora. Lončarić (1980 – 1981: 103) bilježi da u istočnim podravskim kajkavskim govorima i nekim bilogorskim (npr. Reka kod Koprivnice) zvučni suglasnici mogu stajati na kraju riječi. Zečević (2000: 135) za čazmanski govor donosi da se: „Zvučni suglasnici u finalnom položaju ostvaruju uglavnom zvučno, kao i u štokavaca.”

²³ Takvi se primjeri u radu bilježe znakom *l̥*, iako je riječ samo o fonetskoj realizaciji.

²⁴ U primjerima u kojima je *x* između vokala stražnjega niza *u* i *a*.

Stari suglasnički skup *čr* nije očuvan te najvjerojatnije zbog štokavskoga utjecaja dolazi skup *cr*: *cřn*, *cřv*, *cřven*, a samo u jednome primjeru, od polaznoga slijeda *črě*, došlo je do tzv. punoglasja: *čerěšńa*, *čerěšeń* G mn. (ali *criěp*, *crěpovi* N mn.).

Između labijala *p*, *v* i sonanata *j* nije umetnuto epentetsko *l*: *snōpje*; *đivji*, *křvjom* I jd., *sūvji* komp., *zrāvje*, a u spoju *b + j* zabilježeno je *grōbļe*, pa možemo zaključiti da je riječ o služenju drugim sustavom ili njegovu utjecaju.

U prezentu glagola 'moći' i njegovih složenica ovjeren je rotacizam /ž/ > /r/ u intervokalnome položaju: *mōrem* 1. jd. prez., *mōreju* 3. mn. prez.

Dental *d* umetnut je u inicijalnu praslavensku suglasničku skupinu *žbr*: *žděrat*, *žděre* 3. jd. prez., *ždriěbe*.

U suglasničkim skupovima zabilježene su zamjene: *dl* > *gl* (*gliěto* 'dlijeto'), *hv* > *f* (*fāla*), *ht* > *št* (*štět* 'htjeti'), *mń* > *mļ* (*sūmļamo* 1. mn. prez. 'sumnjamo'), *sk* (> *šk*) > *čk* (*čkōmet* 'šutjeti'), *str* > *štr* (*uštrōjt* 'uškopiti'), *tm* > *km* (*kmīca* 'tama'), *tr* > *dr* (*dřč* 2. jd. imp. 'trči').

U početnim ili središnjim suglasničkim skupovima provedena su ispadanja suglasnika: *dn* > *n* (*jěnoga*), *gd* > *d* (*dě* 'gdje'), *hl* > *l* (*lāče* 'hlače', *lād*), *hr* > *r* (*rānimo* 1. mn. prez. 'hranimo'), *rūška*, *kč* > *č* (*čēr*), *pč* > *č* (*čēla*), *pš* > *š* (*šěncā*), *pt* > *t* (*tīca*), *svr* > *sr* (*sřbi*), *svr* > *šr* (*šrāka*), *tk* > *k* (*kō*), *tvr* > *tr* (*četrětek*), *və* > *ø* (*nūki/nūčād*, *tōrk*), *vl* > *l* (*lāsi*).

Asimilacija po mjestu tvorbe zabilježena je u primjerima kada je šumnik *z* ispred *n* prešao u *ž*: *ž nīme*, *ž nūm* I jd. i *s* u *š* ispred *č*: *š čětiri*, *š čērīma* I mn. Asimilacija prema *ž* izvršena je u primjeru *žāžmikāt* 'iscijediti'.

Kod pokazne zamjenice *vəs* došlo je do metateze u svim padežima: *svě*, *sāv*, *svěga*, *svěmu*.

6.3. Podrijetlo

Konsonanti u govoru Šimljanika potječu od odgovarajućih ishodišnih suglasnika, ali i:

v	< <i>ø</i> protezom ispred <i>ū</i> , u: <i>vūčitel</i> , <i>vūjak</i> , <i>vūsńca</i> , <i>vūš</i> , <i>vūra</i>
	< x iza vokala stražnjega niza: <i>būve</i> , <i>kūva</i> 3. jd. prez., <i>sūv</i> , <i>vūvo</i>
j	< x obično iza vokala prednjega niza: <i>grijōta</i> , <i>māčaja</i> , <i>ōraj</i> , <i>sněja</i>
	< u slijedu /aj/ < /ae/ u brojevima <i>jedānajst</i> , <i>dvānajst</i> , nakon ispadanja dentala <i>d</i> i u <i>dvājst</i> 'dvadeset'
	< u skupovima stāj : <i>kōstjom</i> I jd., <i>līstje</i> , <i>māstjom</i> i zdāj : <i>grōzdje</i>
	< oj iza labijala <i>p</i> , <i>v</i> : <i>snōpje</i> ; <i>đivji</i> , <i>křvjom</i> I jd., <i>sūvji</i> komp., <i>zrāvje</i>
	< sekundarno u početnome slogu iza samoglasnika <i>o</i> : <i>vōjsęk</i>
l	< l depalatalizacijom: <i>klūčem</i> I jd., <i>lažlīvec</i> N jd., <i>prījatelj</i> N jd. (ali <i>čēlad</i> , <i>nēdela</i> , <i>pōle</i>)
	< lāj : <i>vesěle</i> , <i>zēle</i>
r	< ž intervokalno ispred prednjega vokala u prezentu glagola 'moći': <i>mōrem</i> 1. jd. prez., <i>mōreju</i> 3. mn. prez.
	< ř <i>mōre</i> , <i>škāre</i> , <i>věčera</i>

ń	< sekundarnim palataliziranjem <i>n</i> : <i>òpańek</i> 'opanak'
f	< skupa <i>xv</i> : <i>fála</i>
	< skupa <i>pəv</i> : <i>űfat</i>
	< u riječima stranoga podrijetla: <i>famĺlja</i> , <i>fűrtun</i> , <i>flàša</i> , <i>funduműnt</i>
c	< č u starome skupu <i>čr</i> : <i>cűn</i> , <i>cűv</i> , <i>cűven</i>
č	< od izjednačenih starih skupova * stj = * skj : <i>gűšćar</i> , <i>kliěšća</i> , <i>prűgrišć</i> , <i>prűšć</i> (ali <i>štáp</i> i <i>dvòrište</i>)
d	< na mjestu <i>đ</i> u prijedlogu <i>med</i> 'među' ²⁵
	< ø u inicijalnome skupu <i>žr</i> u <i>žđerat</i> , <i>žđere</i> 3. jd. prez., <i>ždriěbe</i>
	< t inicijalno ispred silabema /ɣ/ <i>dűćal</i> pr. r. m. jd.
ž	< od izjednačenih starih skupova * zđj = * zgj : <i>mòžžani</i>
	< <i>đ</i> : <i>brűža</i> , <i>műža</i> , <i>prűža</i> , <i>řža</i> , <i>sàža</i> , <i>slàža</i> komp.
	< <i>đaj</i> : <i>ròžak</i> , <i>sűže</i>
	< u riječima iz drugih sustava <i>ànžel</i> , <i>Màžar</i> (ali <i>djāk</i>)
š	< x u skupu <i>xt</i> u oblicima glagola 'htjeti' <i>štět</i>
	< asimilacijom po mjestu tvorbe /š/: <i>š ćetiri</i> , <i>š ćerima</i> I mn.
t	< iznimno od izjednačenih starih skupova * stj = * skj : <i>dvòrište</i> , <i>štáp</i> (ali <i>gűšćar</i> , <i>kliěšća</i> , <i>prűgrišć</i> , <i>prűšć</i>)
ž	< z asimilacijom po mjestu tvorbe (ispred <i>ń</i>) <i>ž nĩme</i> I jd.
k	< t u skupu /km/ < /tm/ <i>kmĩca</i>

Razvidno je da izostaju neke tipične kajkavske pojave i to vjerojatno pod (novo) štokavskim utjecajem; ne dolazi do obezvučenja zvučnih suglasnika na kraju riječi: *briěg*, *gròb*, *lāž*, *műž*, a sonant *v* može se naći na kraju riječi i ispred bezvučnih šumnika: *gòlubov* G mn., *kűv*, *nàvćit*; u sustavu izostaje *x*, provedena je metateza *vs* > *sv* u svim oblicima i izvedenicama te su zabilježeni oblici sa skupom *cr*- umjesto staroga skupa *čr*.

7. Zaključak

U govoru Šimljanika u kratkome slogu izjednačeni su *jat* i *šva*, dok to jednačenje izostaje u dugome slogu. Dugi *jat* dao je *ie*, što je u skladu s Lončarićevim podacima za govore istočno od Česme. U ekscerpiranoj građi potvrđeno je, bez obzira na to jesu li vokali naglašeni i kakva im je kvantiteta, općekajkavsko jednačenje polaznoga *e* i prednjega nazala *ę* u otvorenome *e*, ali i tendencija neutralizacije u srednje *e*²⁶.

Uz *r*, silabemi su *ŋ* i *l̥* (s ograničenom distribucijom u riječi), koji su zabilježeni i u ostalim govorima istočno od Česme (Samarica, Šimljana, Stara Marča...). Zbog utjecaja susjednih novoštokavskih govora zabilježena su ispadanja nenaglašnoga vokala *i*.

²⁵ Isto je zabilježila Kuzmić (2009: 190) u južnomoslavačkim kajkavskim govorima.

²⁶ Navedena neutralizacija, u usporedbi s Lončarićevim podacima (1980 – 1981), odražava promjenu, s obzirom na to da se za njegova istraživanja vokal *e* realizirao samo u nenaglašnome položaju.

Iz konsonantskoga sustava izostaje *x*, što je također izoglosa koja povezuje istočne sjevernomoslavačke govore, kao i postojanje zvučne nepalatalne afrikate *ʒ*. U govoru Šimljanika zvučni konsonanti i sonant *v* mogu stajati u finalnome položaju, čime također odstupaju od uobičajenoga obezvučenja na kraju riječi u većini kajkavskih govora. Provedena je depalatalizacija osnovnoga kajkavskog *ʃ* u *l*, a sonant *l* uvijek je palataliziran ispred prednjih suglasnika.

Tri su akcenta potvrđena u govoru Šimljanika, u kojemu ultima, osim u posuđenicama, nikad ne može biti naglašena. Govor je zadržao značajke V. skupine: stari akut zamijenio se cirkumfleksom, no nije došlo do metatonije cirkumfleksa u akut; provodi se regresivna metataksa siline s kratkih središnjih slogova, pri čemu, ako je prethodni slog dug, nastaje novi akut.

Opisom govora Šimljanika pridonijelo se dosadašnjoj iscrpnoj analizi sjevernomoslavačkih govora. Razvidno je da se promjene događaju na svim fonološkim razinama, što zbog jezičnih, što zbog izvanjezičnih čimbenika. Ipak, bez obzira na inovacije, lako je razaznati polazni sustav i potvrditi da je Šimljanik doista kajkavski govor, od prošlosti pa sve do danas izložen štokavštini i njezinu utjecaju.

Literatura

- Celić, Anita (2010) „Govor mjesta Posavski Bregi kraj Ivanić-Grada”, *Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, 43, 4, 47–65.
- Horvat, Marijana, Željka Brlobaš, Ankica Čilaš (2002) „Kutinski govor”, *Kutina – povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice*, ur. Dragutin Pasarić, Kutina, 383–397.
- Hraste, Mate (1959 – 1960) „Metodologija ispitivanja naših dijalekata”, *Jezik*, 8, 71–81.
- Ivšić, Stjepan (1914) *Nacrt za istraživanje hrvatskih i srpskih narječja. Kovčežić za hrvatska i srpska narječja*, knjiga I., JAZU, Zagreb.
- Ivšić, Stjepan (1996) *Jezik Hrvata kajkavaca*, Matica hrvatska Zaporešić, Zaporešić.
- Junković, Zvonimir (1956) „Izveštaj o istraživanju kajkavskoga dijalekta u zagrebačkoj okolici”, *Ljetopis JAZU*, 61, 391–395.
- Junković, Zvonimir (1972) „Jezik Antuna Vramca i podrijetlo kajkavskoga dijalekta”, *Rad JAZU*, 363, 1–229.
- Kravar, Miroslav (1988) „Prilog fonetici četveroakcenatskoga sistema”, *Filologija*, 16, 101–113.
- Kurtović Budja, Ivana (2012) „Sjevernomoslavački dijalekt i sišćanski govor u njemu”, *Moslavačko zrcalo*, 2, 1–2, 9–24.
- Kuzmić, Martina (2008) *Fonološki sustav južnomoslavačkih govora*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Kuzmić, Martina (2009) „Suglasnički sustav južnomoslavačkih kajkavskih govora”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, 187–200.

- Lončarić, Mijo (1980 – 1981) „Sjevernomoslavački kajkavski govori”, *Rasprave Zavoda za jezik*, 6–7, 55–120.
- Lončarić, Mijo (1986) „Bilogorski kajkavski govori”, *Rasprave Zavoda za jezik*, 12, 1–224.
- Lončarić, Mijo (1990) *Kaj – jučer i danas. Ogleđi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini (s kartom narječja i bibliografijom)*, Zrinski, Čakovec.
- Lončarić, Mijo (1996) *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb.
- Lončarić, Mijo, Vesna Zečević (1999) „Jat u kajkavštini”, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 25, 171–194.
- Lončarić, Mijo, Vesna Zečević (2008) „Štokavsko-kajkavski odnosi”, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 14, 25–32.
- Marešić, Jela (2013) „O transkripciji u kajkavskoj dijalektnoj leksikografiji”, *Fluminensia*, 25, 2, 151–163.
- Popisi stanovništva od 1857. do 2001. godine. Zagreb: Hrvatski državni zavod za statistiku. <http://www.dzs.hr> (pristupljeno 2. veljače 2013.)
- Rešetar, Milan (1907) *Der štokavische Dialekt*, Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, Wien.
- Zečević, Vesna (1993) *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*, Zavod za hrvatski jezik Hrvatskoga filološkoga instituta, Zagreb.
- Zečević, Vesna (2000) *Hrvatski dijalekti u kontaktu*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

SUMMARY

Perina Vukša Nahod

PHONOLOGY OF THE LOCAL DIALECT OF ŠIMLJANIK IN NORTH MOSLAVINA

The paper describes, on the basis of original field research, the phonology of the local dialect of Šimljanik, which belongs to the iekavian north Moslavian (sjevernomoslavački) kajkavian group of dialects. Since this is an area near the border between the kajkavian and štokavian groups of dialects, and whose original demographic structure has changed due to migration in the past, it is expected that many deviations from the typical kajkavian systems will be found. We will try to see whether (and in which way) the štokavian elements have influenced the vowel, consonant and the accentuation systems.

Key words: *Kajkavian dialect; Štokavian dialect; north Moslavian kajkavian group of dialects; dialect contact*